

Лондар С. Л.

доктор економічних наук, професор, перший заступник директора з наукової роботи
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, londar.sergiy@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1838-288X>

Гапон В. В.

кандидат педагогічних наук, начальник відділу освітнього інформаційного забезпечення
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, valvas.gapon@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Барабаш О. А.

заступник начальника відділу освітнього інформаційного забезпечення
ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, o.barabash@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2545-0369>

ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. *В умовах воєнного стану в Україні пріоритетним завданням залишається забезпечення якості освітніх послуг. Це стосується і сфери позашкільної освіти, яка покликана забезпечити ефективне виховання, навчання, розвиток та соціалізацію молодого покоління. Метою статті є проведення порівняльного аналізу особливостей діяльності закладів позашкільної освіти (ЗПО) в регіональному розрізі в довоєнний час і в період військової агресії РФ проти України. Визначено, що істотний вплив на надання якісних освітніх послуг у сфері позашкільної освіти мають інформаційні й управлінські технології, структура мережі закладів, склад контингенту учнів, вихованців, слухачів, педагогічні кадри, їх підготовка та перепідготовка, сучасні навчальні програми й методики, матеріально-технічна база. Показано, що для забезпечення надійного функціонування системи позашкільної освіти в умовах воєнного стану необхідно запровадити нові педагогічні технології з надання якісних освітніх послуг у дистанційному й змішаному режимах навчання. Встановлено, що в реаліях війни ЗПО є невід'ємним компонентом освітньої системи, природно доповнюють шкільну освіту, створюючи позитивне виховне середовище, яке сприяє навчанню. Трансформація позашкільної освіти в умовах воєнного стану пов'язана з пошуком нових форматів функціонування ЗПО в цих несприятливих умовах, зокрема з розробленням і запровадженням сучасних педагогічних технологій для забезпечення творчого розвитку дітей та молоді. Увага має бути сфокусована на розвитку військово-патріотичного, науково-технічного, дослідницько-експериментального, еколого-натуралістичного напрямів позашкільної освіти.*

Ключові слова: позашкільна освіта, заклади позашкільної освіти, напрями діяльності закладів позашкільної освіти, інформаційно-аналітичне забезпечення, здобувачі освіти, педагогічні кадри.

JEL classification: H56, I20, I21, I28, J24.

DOI: 10.32987/2617-8532-2023-5-81-100.

Важливе місце в цілісній системі національної освіти України належить позашкільній освіті, яка забезпечує ефективне виховання, навчання, розвиток і соціалізацію молодого покоління. Основними принципами державної політики в цій сфері, що сформульовані в Законі України «Про позашкільну освіту», є: доступність, державне та комунальне фінансування, добровільність вибору для дітей, правовий та соціальний захист усіх суб'єктів, орієнтація на всебічний розвиток особистості [1].

Питанням позашкільної освіти в Україні присвячено наукові праці таких учених, як Г. Бех, О. Биковська, Л. Бондар, Д. Борсук, В. Вербицький, Ю. Долиняк, А. Корнієнко, О. Лісовий, В. Мачуський, О. Сухомлинська та ін. Зазначені вчені висвітлювали теоретичні й практичні аспекти розвитку позашкільної освіти, досліджували чинники значущості цієї освітньої ланки, пропонували нові підходи до організації роботи та вдосконалення напрямів діяльності закладів позашкільної освіти (ЗПО), вирішували питання запровадження нових педагогічних технологій щодо творчого розвитку дітей і молоді.

Зокрема, В. Вербицький, А. Корнієнко, В. Мачуський [2; 3] до головних питань, які необхідно вирішувати у сфері позашкільної освіти, відносять удосконалення змісту позашкільної освіти й підготовку педагога, здатного забезпечити всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Учені наголошують, що суспільству потрібні педагоги-позашкільники, які сприйняли б зміни, що відбуваються в освіті, адаптувалися до них, трансформували в собі нову освітньо-сві-

тоглядну парадигму й працювали на рівні вимог часу. Проте наразі розвиток позашкільної освіти, на їхню думку, гальмується загостренням об'єктивних і суб'єктивних причин та нерозв'язаних проблем, таких як недотримання місцевими органами влади й управління освітою Закону України «Про позашкільну освіту» в частині збереження та розширення мережі ЗПО, підвищення статусу керівників гуртків, секцій, творчих об'єднань до статусу педагогів закладів загальної середньої освіти.

Ряд авторів зазначають, що, крім освітньо-виховної й розвиваючої діяльності, ЗПО активно впроваджують важливі функції соціального спрямування, зокрема виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП), дітей соціально незахищених категорій, надаючи їм якісні освітні послуги для розвитку їхніх здібностей за місцем проживання. Водночас залучення дітей з ООП до ЗПО потребує особливої професійної готовності педагогів, здатних поєднувати у своїй діяльності методики освітніх, корекційно-розвиткових, психотерапевтичних і лікувально-оздоровчих технологій [4; 5].

У свою чергу, Л. М. Шабаєва, розглядаючи управлінські аспекти розвитку позашкільної освіти, зауважує, що муніципальне управління позашкільною освітою слід інтерпретувати як суб'єктно-управлінську діяльність органів місцевого самоврядування з метою організації та оптимізації діяльності й розвитку мережі позашкільної освіти на території громади [6].

В умовах воєнного стану саме закладами позашкільної освіти в усіх регіонах України розгорнуто роботу зі створення всіх можливих умов

для доступності такої освіти дітям із родин, які через війну опинились у скрутних життєвих обставинах. Саме позашкільля в більшості регіонів стало тим острівком миру, де дитина може відволіктися від страшного повсякдення війни.

Проблемі функціонування ЗПО в умовах воєнного стану в Україні присвячена наукова праця А. Корнієнко [7]. Автор наголошує, що в умовах війни позашкільна освіта має значні переваги, зважаючи на її специфіку (мобільність, варіативність, соціально-педагогічну спрямованість, добровільність, доступність) і можливості здійснення освітнього процесу в різноманітних формах (гурток, студія, клуб або інше творче об'єднання); орієнтацію на інклюзивність та безбар'єрність. У статті зазначається, що педагоги ЗПО проводять не лише освітню, навчально-виховну роботу, а й просвітницьку, громадську діяльність, надають психологічну підтримку та організовують цікаве дозвілля для дітей, які вимушено залишили свої домівки.

На Всеукраїнському круглому столі на тему: «Забезпечення і реалізація прав дітей на позашкільну освіту в умовах воєнного стану», що відбувся в Києві 20 квітня 2023 р., було розглянуто проєкт Концепції позашкільної освіти в умовах воєнного стану, метою якої є розвиток позашкільної освіти в умовах воєнного стану як основи утвердження української національної та громадянської ідентичності, військово-патріотичного виховання [8]. Відповідно до цього документа визначено основні завдання позашкільної освіти в умовах воєнного стану, а саме: покращення нормативно-правової бази;

посилення управління ЗПО; збільшення охоплення вихованців, учнів, слухачів ЗПО, у т. ч. військово-патріотичним напрямом; оновлення змісту й методики на засадах української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості; підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації педагогічних працівників; відновлення освітньої інфраструктури, зміцнення матеріально-технічної бази ЗПО.

Покращення нормативно-правової бази позашкільної освіти, діяльності ЗПО в умовах воєнного стану має забезпечити утвердження української національної та громадянської ідентичності, реалізацію права кожної української дитини на освіту. У зв'язку з цим, наголошується в документі, постає питання розроблення Державної програми позашкільної освіти в умовах воєнного стану на 2023–2025 рр. Великої уваги потребує також внесення змін до нормативно-правових документів щодо мораторію на закриття, перепрофілювання, перепідпорядкування, злиття ЗПО.

Украї актуальними питаннями в сучасних умовах є посилення управління ЗПО, а також збільшення охоплення їх вихованців, учнів, слухачів, зокрема, військово-патріотичним напрямом позашкільної освіти.

На сьогодні в Україні функціонують ЗПО, що належать до сфери управління трьох міністерств, а саме: Міністерства освіти і науки України (МОН), Міністерства культури та інформаційної політики України (Мінкультури), Міністерства молоді та спорту України (Мінмолодьспорту). Тому нагальним питанням є утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань розвитку позашкіль-

ної освіти в умовах воєнного стану й затвердження її Положення.

Інформаційно-аналітичне забезпечення позашкільної освіти зазначених міністерств базується на щорічних формах статистичної звітності. Зокрема, у системі МОН ЗПО звітують про свою діяльність за формою статистичної звітності № 1-ПЗ (освіта) (річна), на підставі якої органи управління освітою на рівні територіальних громад і регіонів складають зведену форму № 1-ПЗ (освіта-зведена) (річна), яку департаменти/управління освіти і науки обласних державних (військових) адміністрацій подають для звітування до МОН. Основними статистичними показниками у формах статистичної звітності, що затверджені наказом МОН від 12.07.2017 № 1016, є: мережа закладів позашкільної освіти (без ДЮСШ); кількість груп, гуртків, інших творчих об'єднань; чисельність вихованців, учнів, слухачів за напрямками діяльності закладів; чисельність і склад педагогічних працівників та кількість зайнятих ставок; матеріально-технічна база ЗПО.

Інформаційно-аналітичне забезпечення позашкільної освіти Мінкультури базується на формах статистичної звітності № 1-МШ (річна) «Звіт мистецької школи, спеціалізованої мистецької школи (школи-інтернату)» та № 1-МШ (зведена)(річна) «Зведений звіт мистецьких шкіл, спеціалізованих мистецьких шкіл (шкіл-інтернатів)», які затверджені наказом Мінкультури від 26.10.2018 № 934.

У свою чергу, ЗПО системи Мінмолодьспорту щорічно складають форми статистичної звітності № 5-ФК (річна) «Звіт дитячо-юнацької спортивної школи (спеціалізованої дитячо-юнацької спортивної школи

олімпійського резерву)», № 5-ФК (зведена)(річна) «Зведений звіт про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл (спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву)», що затверджені наказом Мінмолодьспорту від 23.10.2021 № 4055.

За офіційними статистичними даними, станом на 1 січня 2023 р. у системі МОН функціонувало 1 153 ЗПО державної (16 закладів), комунальної (1 122) і приватної (15) форм власності, з них 900 профільних та 253 комплексних закладів, які відвідували 790 834 дитини. У цих закладах діяло 50 765 гуртків, у т. ч. 39 042 у профільних закладах, де працювали майже 25 630 педагогічних працівників.

За оперативними даними МОН, станом на березень 2023 р. зруйновано 20 ЗПО, пошкоджено 114. Частина ЗПО в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Київській, Харківській, Херсонській, Чернігівській, Миколаївській та Дніпропетровській областях припинили свою діяльність у зв'язку з бойовими діями або окупацією. Водночас в умовах збройної агресії російської федерації переважна більшість ЗПО продовжують активно працювати, організовуючи освітній процес, виховання, розвиток творчих здібностей дітей і учнівської молоді, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку. Залежно від безпекової ситуації, освітній процес у ЗПО здійснюється за дистанційною й змішаною формами навчання. Для забезпечення організації діяльності таких закладів на інформаційних ресурсах МОН, Національної академії педагогічних наук України, державних центрів позашкільної освіти щотижня розміщу-

ється розклад дистанційних занять з позашкільної освіти та відповідні навчальні матеріали.

Розглянемо ключові показники діяльності ЗПО, які належать до сфери управління МОН. Дані, відображені на рис. 1, свідчать про зменшення у 2023 р. кількості ЗПО на 17 % (порівняно з попереднім, 2022 р., – на 8,7 %), а чисельності вихованців, учнів, слухачів – на 38,7 % (порівняно з 2022 р. – на 22,1 %). Проведений аналіз засвідчив, що станом на 1 січня 2023 р. лівову частку в мережі ЗПО системи МОН становлять центри, палаци, будинки, клуби художньої творчості дітей, юнацтва та молоді – 41,5 %; комплексні заклади – 21,9 %; центри, будинки, клуби науково-технічної творчості учнівської молоді, станції юних техніків – 12,9 %.

Згідно з рис. 2, збільшення кількості ЗПО відбулося лише в трьох областях, а саме: у Київській (на 5 од.), Сумській (на 3 од.), Рівненській (на 2 од.). Без змін, на рівні попередньо-

го року, цей показник зберігся в Дніпропетровській, Тернопільській, Чернівецькій, Закарпатській областях і м. Києві.

Зменшення кількості ЗПО фіксується в Кіровоградській, Вінницькій, Черкаській, Миколаївській, Львівській, Одеській, Хмельницькій, Волинській, Житомирській, Полтавській, Чернігівській, Івано-Франківській областях. Наприклад, в Івано-Франківській області зменшення мережі ЗПО на 12 % відбулося за рахунок призупинення діяльності й реорганізації ЗПО, а саме: призупинено діяльність Долинського будинку дитячої та юнацької творчості й Долинської станції юних техніків Долинської міської ради Івано-Франківської області, ПЗОВ «Лімниця» Івано-Франківської міської ради; створено Центр позашкільної освіти Долинської міської ради Івано-Франківської області; реорганізовано Коломийський навчально-виробничий центр творчості учнівської молоді, Коломийську

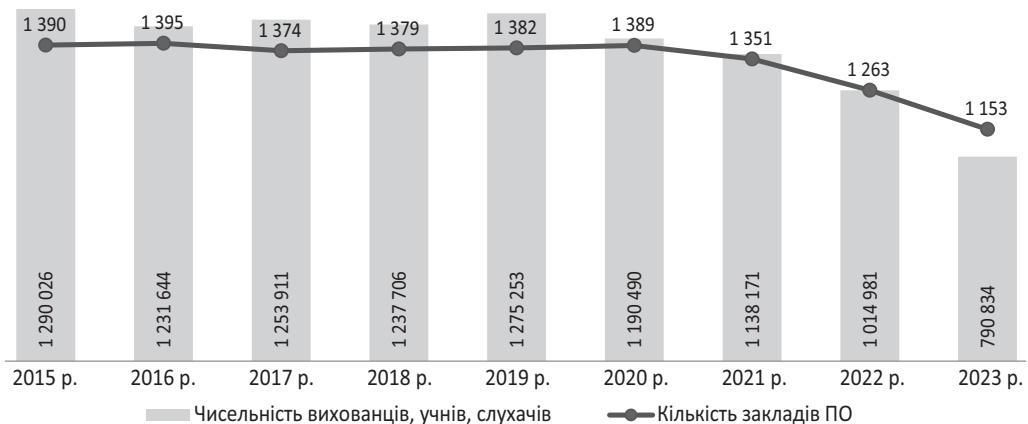

Рис. 1. Динаміка кількості закладів позашкільної освіти та чисельності вихованців, учнів і слухачів у них упродовж 2015–2023 рр. (станом на 1 січня), од., осіб

Побудовано авторами за формою звітності № 1-ПЗ «Зведений звіт позашкільних навчальних закладів» за період 01.01.2015–01.01.2023.

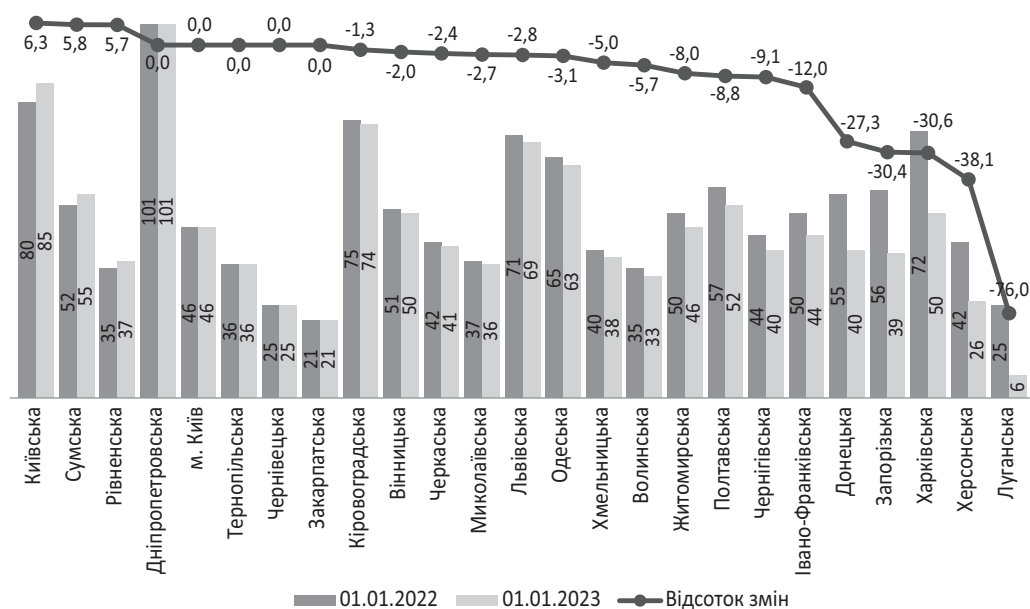

Рис. 2. Динаміка кількості закладів позашкільної освіти у 2023 р. порівняно з 2022 р. у розрізі регіонів (станом на 1 січня), од, %

Побудовано авторами за: [9; 10].

станцію юних туристів, Коломийську музичну студію, Коломийський будинок дитячої та юнацької творчості Коломийської міської ради Івано-Франківської області шляхом приєднання до Центру позашкільної освіти Коломийської міської ради Івано-Франківської області.

Істотні зміни в мережі ЗПО сталися в регіонах із тимчасово окупованими територіями, фронтових і прифронтових областях. Зокрема, у Харківській області кількість закладів порівняно з 2022 р. скоротилася на 22 од., Луганській – на 19 од., Запорізькій – на 17 од., Херсонській – на 16 од., Донецькій – на 15 од.

На рис. 3 і 4 наведено динаміку контингенту учнів у ЗПО у 2023 р. порівняно з 2022 р., а також за формою здобуття освіти впродовж 2022/2023 н. р. Як бачимо, у всіх регіонах протягом цього періоду контингент учнів у ЗПО скоротився.

Водночас очевидно, що педагоги ЗПО робили все можливе, аби зменшити частку дистанційної освіти школярів, адже таке навчання в позашкільлі менш ефективне.

Стосовно змін у контингенті вихованців, учнів, слухачів слід зазначити, що найменші зміни відбулися в Чернівецькій області (тут контингент скоротився на 599 осіб, або 4,1 %), Рівненській (на 1 497 осіб, 5,4 %), Львівській (на 2 813 особи, 5,7 %), Волинській (на 2 032 особи, 7,2 %), Кіровоградській (на 3 388 осіб, 7,5 %), де домінують денна та змішана форми навчання.

У шести областях, наближених до зони бойових дій, де домінує дистанційна форма навчання, спостерігалася істотне зменшення чисельності учнів, зокрема в Луганській – на 14 160 осіб (92,5 %), Донецькій – на 35 963 особи (73,7 %), Миколаївській – на 16 224 особи (57,2 %), Харківській – на 45 096 осіб (47 %), Хер-

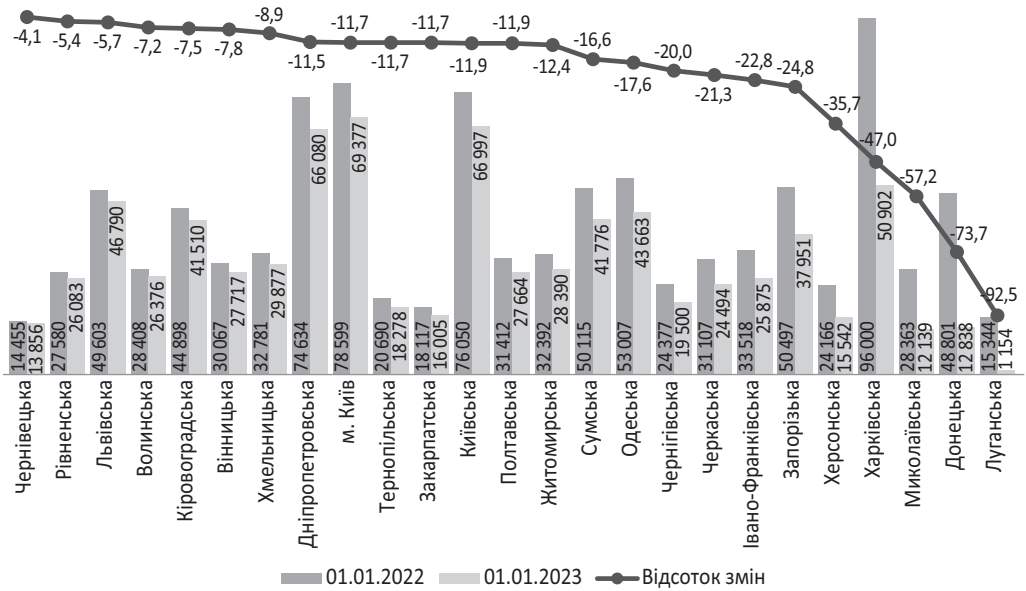

Рис. 3. Динаміка чисельності вихованців, учнів та слухачів у закладах позашкільної освіти у 2023 р. порівняно з 2022 р. у розрізі регіонів (станом на 1 січня), осіб, %

Побудовано авторами за: [9; 10].

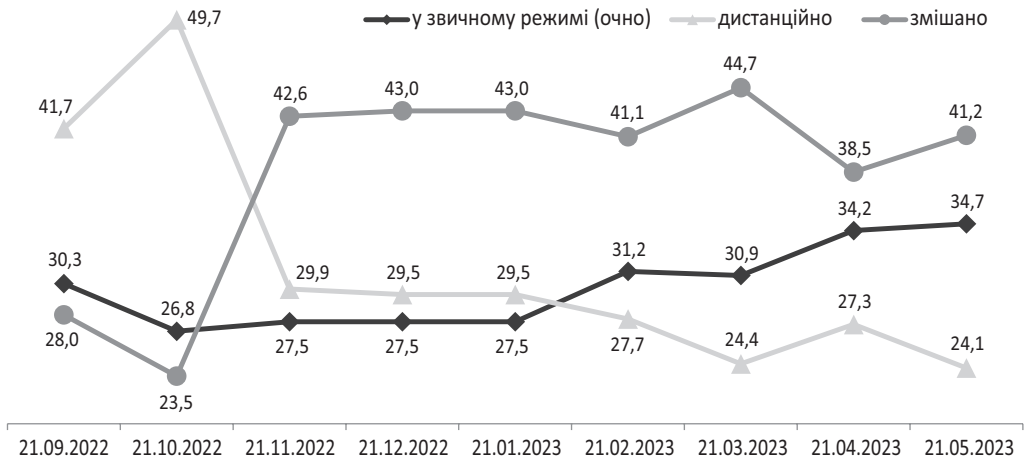

Рис. 4. Динаміка чисельності вихованців, учнів та слухачів у закладах позашкільної освіти за формою здобуття освіти протягом 2022/2023 н. р., %

Побудовано авторами за оперативними даними департаментів/управлінь освіти і науки обласних та Київської міської військових адміністрацій.

сонський – на 8 624 особи (35,7 %), Запорізький – на 12 546 осіб (24,8 %). У цих областях чимало територіальних громад перебували в окупації, багато дітей було евакуйовано до ін-

ших регіонів України, а також виїхало за кордон (абсолютне скорочення чисельності учнів у цих областях – 132 645 осіб, що становить 59,2 % загального зменшення контингенту

учнів у ЗПО по Україні, яке дорівнює 224 149 осіб).

Варто наголосити, що гуртки й секції організовуються також у закладах загальної середньої освіти. Показники охоплення учнів гуртковою роботою в них упродовж 2014/2015–2022/2023 н. рр. мають тенденцію до зниження як чисельності учнів, що відвідують гуртки, секції, організовані ЗЗСО, так і кількості ЗЗСО, в яких вони організовані. Для прикладу, порівнюємо дані на початок 2022/2023 н. р. із попереднім навчальним роком. Так, на початок 2021/2022 н. р. загальна кількість ЗЗСО становила 13 991 од., у 11 168 (79,8 %) з яких функціонували гуртки, а чисельність учнів (за списком), що відвідували ці гуртки, – 1 150 237 осіб, або 27,2 % загального контингенту учнів (4 230 358 осіб). Проте вже на початок 2022/2023 н. р. загальна кількість ЗЗСО дорівнювала 12 976 од., при цьому гуртки функ-

ціювали в 7 433 із них (57,3 %), а чисельність учнів, які відвідували ці гуртки, зменшилася до 652 757 осіб, або лише 16,1 % загального контингенту учнів (4 041 976 осіб); кількість гуртків скоротилася на 41,9 % (із 73 689 до 42 778 од.). Отже, тенденції зменшення показників охоплення дітей гуртковою роботою характерні не лише для ЗПО, а й для ЗЗСО. Основними причинами таких тенденцій є: збройна агресія РФ в Україні, переміщення сімей і дітей у безпечніші регіони, виїзд на тимчасове проживання за кордон.

Нами проаналізовано співвідношення кількості ЗПО та числа ЗЗСО (розрахунковий показник – кількість ЗПО на 100 ЗЗСО), а також співвідношення чисельності здобувачів позашкільної освіти й загального контингенту учнів у ЗЗСО (розрахунковий показник – чисельність учнів у ЗПО на 100 учнів у ЗЗСО) упродовж 2015–2023 рр. (рис. 5).

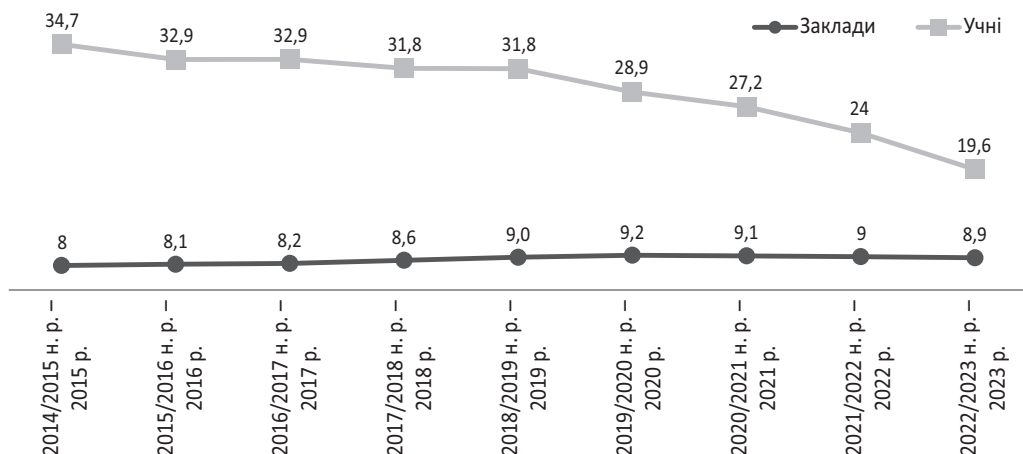

Рис. 5. Динаміка кількості закладів позашкільної освіти на 100 ЗЗСО та чисельності учнів у таких закладах на 100 учнів ЗЗСО впродовж 2015–2023 рр., од., осіб

Побудовано авторами за формами звітності № 1-ПЗ «Зведений звіт позашкільних навчальних закладів» за період 01.01.2015–01.01.2023, № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» за період 2014/2015–2022/2023 н. рр.

Протягом 2015–2020 рр. спостерігалось незначне щорічне збільшення співвідношення кількості ЗПО до числа ЗЗСО (з 8 ЗПО на 100 ЗЗСО до 9,2). Починаючи з 2021 р. фіксується зменшення цього показника з 9,1 до 8,9 у 2023 р. Наведені дані свідчать про стрімке зниження співвідношення чисельності учнів у ЗПО на 100 учнів у ЗЗСО (з 34,7 учня до 19,6). Іншими словами, якщо станом на 1 січня 2015 р. майже кожен третій учень ЗЗСО був здобувачем позашкільної освіти, то на 1 січня 2023 р. – уже кожен п'ятий. Істотне зменшення припадає на період 2020–2023 рр., що може пояснюватися пандемією COVID-2019 і збройною агресією рф в Україні з 24 лютого 2022 р.

На основі статистичної форми звітності № 1-ПЗ (освіта-зведена) «Зведений звіт позашкільних навчальних закладів» нами проаналізовано зміни чисельності учнів, вихованців і слухачів у ЗПО, що належать до категорії соціальних груп, а саме: дітей з ООП, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із малозабезпечених сімей [9; 10].

Станом на 1 січня 2023 р. учнів з ООП налічувалося 5 964 особи, що на 3 130 осіб, або на 34,4 %, менше порівняно з попереднім роком. Найбільше таких дітей спостерігається в Київській області – 683 особи, або 11,5 % загальної чисельності дітей з ООП, що відвідують ЗПО, у м. Києві (607 осіб, 10,2 %), у Полтавській (525 осіб, 8,8 %), Дніпропетровській (388 осіб, 6,5 %), Львівській (365 осіб, 6,1 %), Вінницькій (362 особи, 6,1 %) областях; найменше – у Луганській (3 особи, 0,05 %), Закарпатській (48 осіб, 0,8 %), Херсонській (108 осіб, 1,8 %) і Миколаївській (113 осіб, 1,9 %) областях.

Дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, налічувалося 4 141 особа, тобто на 1 944 особи, або на 31,9 %, менше, ніж у 2022 р. Найбільше дітей цієї соціальної групи відвідували ЗПО в Дніпропетровській (454 особи, 11 %), Київській (423 особи, 10,2 %), Харківській (379 осіб, 9,2 %), Житомирській (331 особа, 8 %) областях; найменше – у Луганській (12 осіб, 0,3 %), Чернівецькій (22 особи, 0,5 %), Закарпатській (57 осіб, 1,38 %), Херсонській (58 осіб, 1,4 %) областях.

Чисельність дітей із малозабезпечених сімей серед вихованців ЗПО становила 22 868 осіб, що на 7 643 особи, або на 25,1 %, менше порівняно з 2022 р. Визначено регіони, в яких спостерігалось найбільше таких дітей. Це, зокрема, Львівська (2 477 осіб, 10,8 %), Кіровоградська (1 628 осіб, 7,1 %), Одеська (1 521 особа, 6,7 %), Волинська (1 481 особа, 6,5 %), Київська (1 478 осіб, 6,5 %) області. Найменше таких дітей відвідували ЗПО в Луганській (76 осіб, 0,3 %), Херсонській (221 особа, 1 %), Чернігівській (317 осіб, 1,4 %), Донецькій (349 осіб, 1,5 %) областях.

Важливими питаннями позашкільної освіти в умовах воєнного стану є аналіз наявного педагогічного складу в ЗПО та розвиток професійної компетентності педагогів, які проводять просвітницьку, громадську діяльність, надають психологічну підтримку й організовують дозвілля для дітей, що вимушено залишили свої домівки.

Станом на 1 січня 2023 р. у ЗПО працювало 18 205 педагогічних працівників, тобто на 5 653 особи (23,7 %) менше, ніж у 2015 р., та на 2 006 осіб (9,9 %) менше порівняно

з попереднім 2022 р. Регіональний аналіз змін чисельності педагогічних працівників (рис. 6) засвідчив, що в усіх регіонах відбулося зниження цього показника (крім Житомирської області, де зафіксовано зростання на 33 особи, або 6,8%). Найістотніше зменшення спостерігалось в Луганській області – на 246 осіб (89,1%), Донецькій – на 384 особи (42,3%), Херсонській – на 188 осіб (32%), Харківській – на 264 особи (20,5%) і Запорізькій – на 199 осіб (19,6%), на території яких точилися бойові дії, й окремі територіальні громади перебували в окупації. Водночас виявлено, з яких безпечних регіонів відбувся відтік кадрів ЗПО. Це Івано-Франківська (95 осіб, 13%), Закарпатська (48 осіб, 11,8%), Одеська (87 осіб, 8,2%) області та м. Київ (130 осіб, 6,1%). Незначне зменшення чисельності пе-

дагогічних працівників зафіксовано у Волинській області – на 3 особи (0,5%), Полтавській – на 7 осіб (1%), Вінницькій – на 8 осіб (1,4%) і Львівській – на 18 осіб (1,5%).

Як зазначається в проєкті Концепції позашкільної освіти в умовах воєнного стану, для розв'язання проблеми кадрового забезпечення системи позашкільної освіти в умовах воєнного стану необхідно запровадити системну підготовку відповідних педагогічних кадрів. У зв'язку з цим варто проаналізувати структуру кадрового складу за здобутою освітою, стажем педагогічної роботи та за віком у розрізі регіонів.

Загалом по Україні станом на 1 січня 2023 р. повну вищу освіту мають 13 903 педагогічних працівники ЗПО, або 76,4%; базову вищу – 1 144 особи (6,3%); неповну вищу – 2 551 особа (14%); загальну середню – 607 осіб

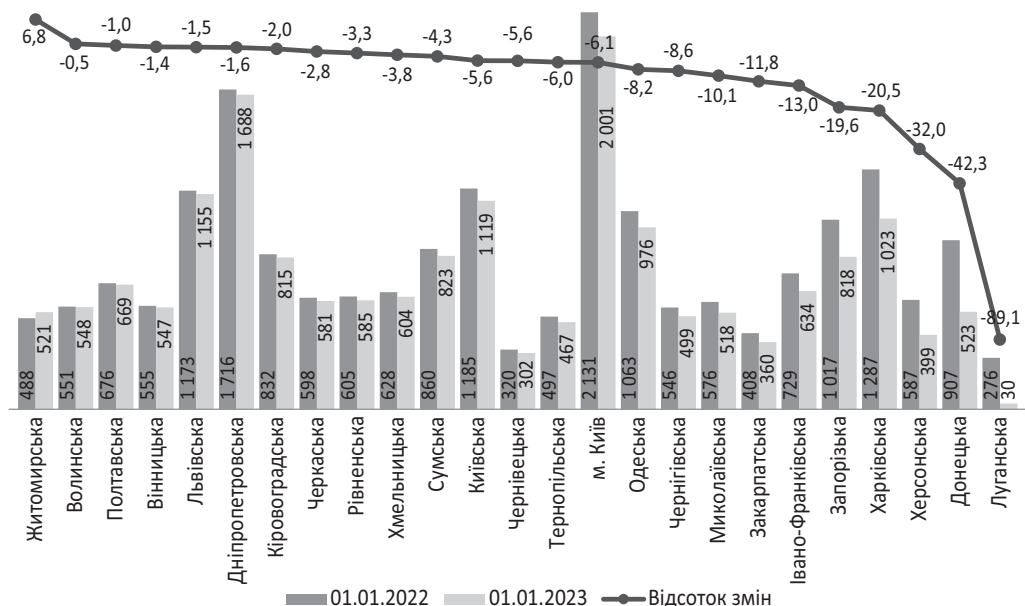

Рис. 6. Динаміка чисельності педагогічних працівників у закладах позашкільної освіти протягом 2022 р. у розрізі регіонів, осіб, %

Побудовано авторами за: [9; 10].

(3,3 %) (рис. 7). Вища від середнього значення по Україні частка педагогічних працівників із дипломом магістра (спеціаліста) фіксується в 15 регіонах, зокрема в Луганській (93,4 %), Закарпатській (83,9 %), Хмельницькій (81,5 %), Сумській (80,6 %), Харківській (79,4 %), Вінницькій (79,3 %) областях, а найменша – у Черкаській (68 %), Житомирській (69,1 %), Дніпропетровській (70,2 %), Київській (72 %) областях. Найбільша частка педагогів із неповною вищою освітою була в Черкаській (23,5 %), Житомирській (19,5 %), Донецькій (18,8 %), Одеській (16,1 %), Дніпропетровській (16 %), Миколаївській (16 %) областях. Частки педагогів із базовою вищою й загальною середньою освітою є незначними майже в усіх регіонах, у діапазоні 2,6–9,7 % та 1,1–6 % відповідно.

Динаміка чисельності педагогічних працівників за віком упродовж

2015–2023 рр. (рис. 8) відображає драматичні зміни щодо працівників до 30 років. Упродовж цього періоду їх поменшало у 2,4 раза, водночас, що очікувано, у 1,2 раза зросла чисельність педпрацівників віком понад 55 років. Це свідчить, що системною проблемою в позашкільній освіті є підвищення престижності педагогічної професії та створення різноманітних стимулів для залучення в цю сферу молодих спеціалістів. Як видно, станом на 1 січня 2023 р. загалом по Україні найбільше педагогів належать до вікової категорії понад 55 років – 5 145 осіб (28,3 %); трохи менше педагогів від 41 до 50 років – 4 280 осіб (23,5 %) та від 31 до 40 років – 3 914 осіб (21,5 %). Майже однаковою є їх чисельність у вікових категоріях до 30 років (2 513 осіб, 13,8 %) і від 51 до 55 років (2 353 особи, 12,9 %).

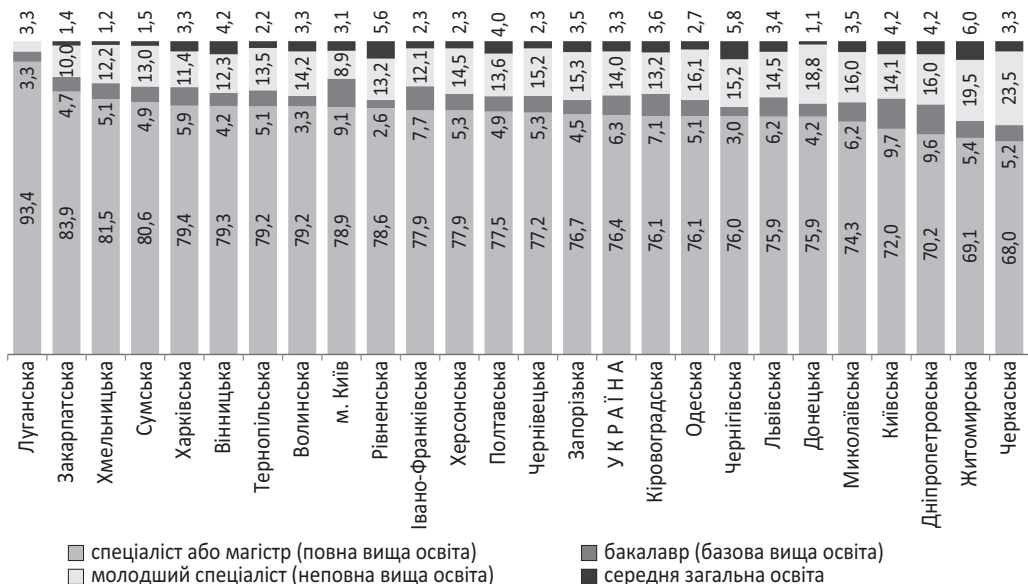

Рис. 7. Розподіл педагогічних працівників (без сумісників) у закладах позашкільної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем (освітою) в розрізі регіонів станом на 1 січня 2023 р., %

Побудовано авторами за: [10].

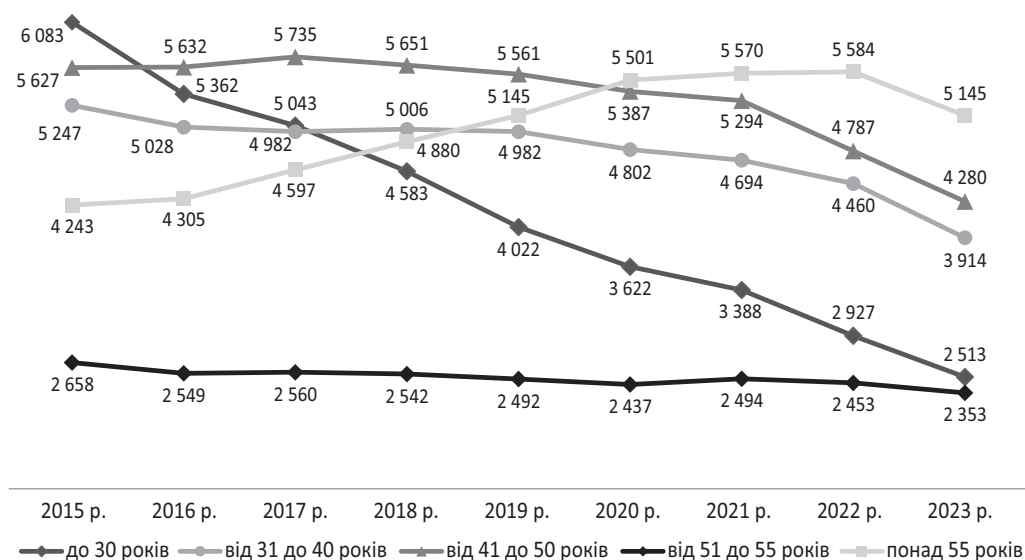

Рис. 8. Динаміка чисельності педагогічних працівників (без сумісників) у закладах позашкільної освіти України за віком упродовж 2015–2023 рр., осіб
Побудовано авторами за: [10].

Аналіз педагогічного складу в розрізі регіонів станом на 1 січня 2023 р. показав, що третина педагогічного складу працівників ЗПО припадає на вік понад 55 років в Одеській, Луганській, Запорізькій, Львівській, Херсонській областях. Наймолодший колектив педагогів (віком до 40 років) працює в Закарпатській, Івано-Франківській областях і м. Києві.

Розподіл педагогічних працівників за стажем педагогічної роботи (рис. 9) свідчить, що загалом по Україні найбільше педагогів зі стажем понад 20 років – 8 205 осіб, або 45,1 %. Далі за ранжуванням ідуть: від 10 до 20 років – 4 225 осіб (23,2 %), від 3 до 10 років – 3 474 особи (19,1 %), до 3 років – 2 301 особа (12,6 %). Більше половини педагогічного колективу зі стажем роботи понад 20 років викладають у ЗПО у Волинській, Тернопільській, Львівській, Сумській, Рівненській областях.

Українським актуальним питанням наразі є підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗПО, адже головними завданнями педагогів в умовах воєнного стану стають: надання учням психологічної підтримки й допомога в адаптації до змін; формування у вихованців гнучких навичок управління емоціями, оцінки ризиків; надання актуальної інформації про безпечну поведінку в надзвичайних ситуаціях; створення можливостей для творчої самореалізації; неформальне спілкування, соціалізація дітей із метою їх відволікання від жахливих реалій сьогодення.

Ряд науковців активізували свої зусилля з адаптації змістового наповнення навчальних програм, підручників, посібників для організації навчально-виховного процесу в ЗПО в умовах воєнного стану. Метою роз-

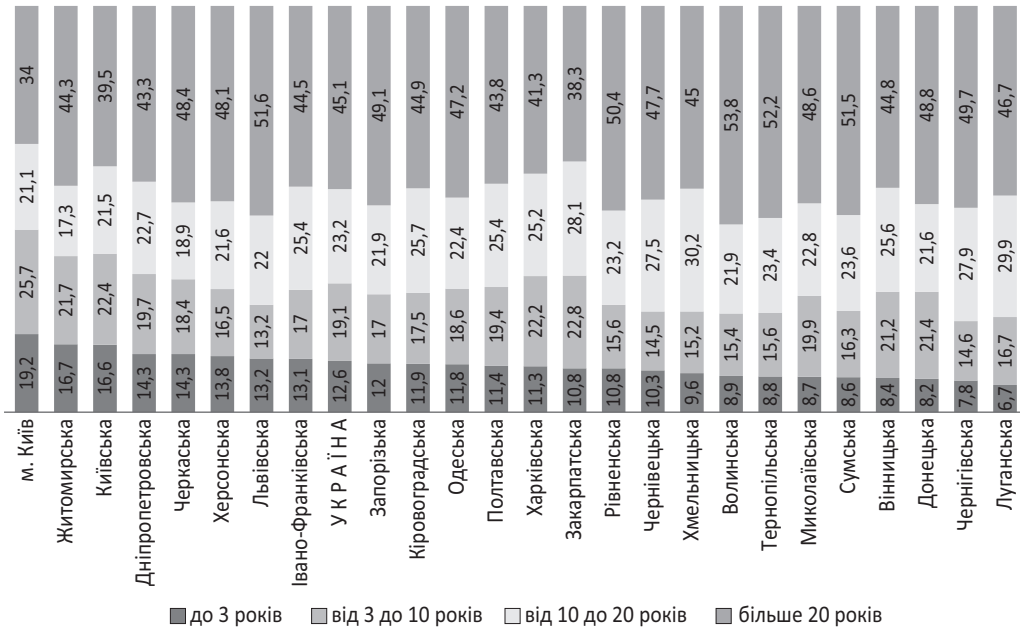

Рис. 9. Розподіл педагогічних працівників (без сумісників) у закладах позашкільної освіти за стажем педагогічної роботи станом на 1 січня 2023 р. у розрізі регіонів, %

Побудовано авторами за: [10].

роблення цих інформаційних і методичних засобів є навчання учнів правил збереження здоров'я й життя – свого та людей навколо – в умовах бойових дій [11; 12].

У цьому контексті активно працюють державні центри позашкільної освіти, як-от: Національний центр «Мала академія наук України», Національний еколого-натуралістичний центр, Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства та туризму учнівської молоді, Український державний центр позашкільної освіти, що в співпраці з обласними, міськими, районними ЗПО оперативно організували дистанційні заняття для різних категорій учнівської молоді [13; 14].

В умовах воєнного стану робота над оновленням змісту й методики позашкільної освіти на засадах

української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості стала більше фокусуватися на таких напрямках, як початкова військова підготовка, професійна орієнтація на військову службу, професійно-технічна і спеціалізована військова підготовка, професійно-технічна та спеціалізована військова підготовка, військово-прикладний і службово-прикладний спорт, сприяння розвитку військово-промислового комплексу. Окремій уваги потребує також розвиток науково-технічного, дослідницько-експериментального, еколого-натуралістичного напрямів позашкільної освіти. За даними відомчої статистичної звітності, станом на 1 січня 2023 р. у структурі мережі ЗПО налічувалося 16 центрів військово-патріотичного напрямку, що становили

лише 1,4 % загальної кількості закладів, в яких навчалось 6 633 особи (0,8 %); 15 (1,3 %) клубів фізичної підготовки з контингентом вихованців 11 873 особи (1,5 %); 11 дитячих флотилій моряків і річковиків, в яких навчалось 757 осіб (0,1 %). Загалом центрів, будинків, клубів науково-технічної творчості налічується 149 од. (12,9 %), які відвідують 92 714 осіб (11,8 %), а еколого-натуралістичного напрямку – 63 од. (5,5 %) з контингентом учнів 40 230 осіб (5,1 %) [10].

Фінансування державних та комунальних ЗПО здійснюється за рахунок відповідних бюджетів, приватних ЗПО – коштом засновників (власників). Додатковими джерелами фінансування державних і комунальних ЗПО можуть бути: кошти, отримані за надання платних послуг відповідно до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України, та в порядку, встановленому МОН, за погодженням із Мінфіном і Мінекономіки; гуманітарна допомога; добровільні грошові внески, матеріальні цінності підприємств, установ, організацій та окремих громадян; кредити банків; інші надходження, не заборонені законодавством [15].

В умовах воєнного стану велика увага має приділятися питанням відновлення освітньої інфраструктури, зміцнення матеріально-технічної бази, які є важливими факторами успішної реалізації освітнього процесу в ЗПО. Адже, за даними відомчої статистичної звітності, унаслідок пошкоджень і руйнувань станом на 1 січня 2023 р. загальна площа будівель ЗПО становила 1,357 млн м², тобто на 96 тис. м² менше, ніж у 2022 р. Скоротилася

також площа приміщень для проведення занять – на 60,6 тис. м², до 764,7 тис. м². ЗПО мають 1 212 окремих будівель, з яких 133 будівлі потребують капітального ремонту, 4 перебувають в аварійному стані (усі вони розташовані на території Запорізької області). Найбільше будівель, що потребують капітального ремонту, розташовано в Дніпропетровській (19), Запорізькій (15), Львівській (11) областях [10].

За результатами проведеного аналізу, порівняно з 2022 р. зменшилася кількість ЗПО, які мають глядацькі (лекційні) зали, на 74 од. (тепер їх 562 од.); спортивні зали – на 18 од. (182 од.); хореографічні зали – на 47 од. (502 од.); бібліотеки – на 9 од. (83 од.); стаціонарні басейни – на 4 од. (20 од.); майстерні – на 34 од. (241 од.); теплиці – на 10 од. (55 од.); музеї – на 17 од. (122 од.); навчально-дослідні ділянки – на 8 од. (86 од.); стадіони – на 5 од. (45 од.); комп'ютерні класи – на 23 од. (229 од.); навчально-дослідні лабораторії – на 2 од. (25 од.); фотостудії – на 6 од. (43 од.).

Дуже важливим питанням є організація укриттів в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та вихованців, учнів, слухачів ЗПО, що потребує окремого аналітичного дослідження.

МОН зазначає, що в умовах воєнного стану в Україні важливою для ЗПО має бути робота, спрямована на: формування в дітей медіаграмотності, уміння грамотно й виважено споживати та поширювати інформацію; формування уявлень про небезпеку у віртуальному просторі й засвоєння правил безпечного користування Інтернетом та основних способів

захисту; проведення систематичної роз'яснювальної й інформаційної роботи щодо мінної небезпеки, правил поведінки в разі виявлення небезпечних предметів; проведення заходів для педагогів щодо вивчення особливостей комунікації з дітьми під час війни, ознайомлення з методами психологічної допомоги та самопомоги в умовах війни, загальної обізнаності щодо вікової психології [14].

З огляду на зазначене та специфіку роботи ЗПО, МОН рекомендує закладам військово-патріотичного й туристсько-краєзнавчого напрямку створювати телеграм-канали, в яких публікувати навчальні, методичні матеріали; проводити конкурси; створювати відео- й фотоконтент з патріотичного виховання, туристичної та краєзнавчої роботи; збільшити кількість цікавих заходів із висвітлення історії України та козацтва; співпрацювати з волонтерськими організаціями щодо надання підтримки вихованцям із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, із числа внутрішньо переміщених осіб; проводити ігри та змагання онлайн з історії українського війська.

У свою чергу, заклади еколого-натуралістичного напрямку повинні застосовувати у своїй діяльності форми дистанційного навчання, проводити цікаві майстеркласи, фотопленери, віртуальні квести та екодослідництво; продовжувати роботу відділень Природничої школи, віртуальні подорожі й екскурсії; створювати зоо- та флорохостели для тварин і рослин при ЗПО.

Головні завдання для закладів художньо-естетичного напрямку в умовах воєнного стану, як наголошує МОН, полягають в організації

художніх майстерень, відеолекцій і відеоуроків з історії культури України у форматі Zoom; проведенні віртуальних екскурсій музеями України та світу; організації виконання дитячих художніх робіт для підтримки захисників України та відправки їх воїнам Збройних Сил України, Військово-Морських Сил України, Повітряних Сил ЗСУ, Національної гвардії України, територіальної оборони й добровільних військових формувань; організації мистецьких гостин за участі відомих майстрів народної творчості свого регіону; залученні дітей до режисерсько-постановочної роботи в театральних колективах; проведенні в дистанційних форматах (Zoom, Viber, Telegram та ін.) заняття з основ хореографічного мистецтва як засобу відновлення фізичного й психічного здоров'я дитини; проведенні онлайн-фестивалів, виставок мистецького спрямування; залученні дітей і молоді до науково-дослідницької діяльності на культурологічну тематику; залученні органів учнівського самоврядування до волонтерської діяльності та наданні посильної допомоги тимчасово переміщеним сім'ям.

Діяльність закладів науково-технічного напрямку має спрямовуватися, зокрема, на створення відеохабів на ютуб-каналах для розміщення відеозаписів майстер-класів, мистецьких виступів і корисних порад; організацію роботи дітей у віртуальних групах із використанням онлайн-платформ ZOOM та MEET; застосування новітніх форм дистанційного навчання; розроблення й демонстрацію фотографій моделей, відеодемонстрацію запусків літаків, суден, човнів тощо.

Заклади науково-дослідницького напрямку у своїй діяльності повинні передбачити можливість асинхронного навчання, розробляючи матеріали для самостійного опрацювання в класрумах Гугл, на ютуб-чи телеграм-каналах та на офіційних сайтах закладів; здійснювати відеозапис занять і надавати учасникам доступ до цих відео; збільшити кількість занять та заходів, націлених на формування медіаграмотності учнів; на регулярній основі проводити онлайн-зустрічі з психологами-консультантами з метою психологічної підтримки учнів в умовах війни.

З огляду на викладене можна зробити такі висновки:

1. Виявлені проблеми розвитку позашкільної освіти, зокрема її управлінських аспектів, вказують на необхідність перегляду й аналізу структури форм відомчої статистичної звітності № 1-ПЗ (освіта) «Звіт позашкільного навчального закладу», № 1-ПЗ (освіта-зведена) «Зведений звіт позашкільних навчальних закладів», а також системи узгодження показників форм звітності. Необхідна автоматизація збору інформації та реалізація підходу формування агрегованих статистичних показників на основі індивідуальних даних школярів і педагогів, що може бути виконано шляхом відповідних доопрацювань у середовищі національної інформаційної управлінської освітньої системи ПАК «АІКОМ». Тільки таким чином можна підвищити достовірність статистики з позашкільля в умовах значних

переміщень школярів та педагогів через бойові дії.

2. Нові підходи до організації та забезпечення якості позашкільної освіти в умовах воєнного стану передбачають перегляд мережі ЗПО й напрямів їхньої діяльності; є потреба в розвитку ЗПО військово-патріотичного, науково-технічного, дослідницько-експериментального, еколого-натуралістичного напрямів та ширшому залученні до них учнів, вихованців, слухачів.

3. Передумовою надання якісної позашкільної освіти в Україні є наявність кваліфікованого педагогічного персоналу. В умовах воєнного стану варто приділяти більшу увагу підвищенню престижності педагогічного персоналу в позашкільлі, створенню стимулів для залучення молодих педагогів, запровадженню системної підготовки педагогічних кадрів для позашкільної освіти.

4. Нагальною потребою є організація перепідготовки педагогів у позашкільлі у зв'язку із запровадженням у навчальний процес інноваційних технологій, широким використанням сучасної комп'ютерної техніки та інтернет-технологій, що пов'язано, зокрема, з необхідністю використання дистанційної форми навчання.

5. Важливим в умовах воєнного стану є відновлення освітньої інфраструктури, зміцнення матеріально-технічної бази ЗПО, а також організація укриттів в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та вихованців, учнів, слухачів ЗПО.

Список використаних джерел

1. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 № 1841-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>.
2. Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу : метод. посіб. / В. В. Вербицький та ін. ; за ред. В. В. Мачуського. Харків : Друкарня Мадрид, 2015. 178 с. URL: <http://tinyurl.com/5xar5bcf>.
3. Мачуський В. В. Стратегічні напрями удосконалення науково-методичного забезпечення діяльності позашкільних навчальних закладів в роботі лабораторії позашкільної освіти. *Науковий вісник Національного еколого-натуралістичного центру. Сер. : Педагогічні науки*. Київ, 2015. Вип. 1. С. 12–22. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=4074290064744323759&btnI=1&hl=uk>.
4. Формування ціннісних орієнтирів навчально-виховного процесу у позашкільних навчальних закладах : монографія / А. Е. Бойко та ін. ; за ред. В. В. Мачуського. Київ : ТОВ «Задруга», 2017. 220 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132487985.pdf>.
5. Бойко А. Е., Вербицький В. В., Корнієнко А. В., Литовченко О. В. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : метод. посіб. / за ред. В. В. Мачуського. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 223 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/723075/1/1_%D0%9C%D0%9E%D0%9E%D0%9F_web.pdf.
6. Шабалева Л. М. Позашкільна освіта як об'єкт муніципального управління в умовах децентралізації. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 4 (27). С. 114–118. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-4.18>.
7. Корнієнко А. Освітня діяльність закладів позашкільної освіти в умовах бойових дій. *Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. 2022. № 26. Кн. 1. С. 190–198. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-190-198>.
8. Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану (проект) / Міжнародна асоціація позашкільної освіти. 2023. URL: <https://www.pou.org.ua/2023/04/kontseptsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu/>.
9. Позашкільні навчальні заклади державної і комунальної форм власності Міністерства освіти і науки України та приватної форми власності (станом на 01.01.2022 р.) : інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2022. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/pozashkilni_derzhavnikomunalnprivatni_01.01.2022.xlsx.
10. Позашкільні навчальні заклади державної і комунальної форм власності Міністерства освіти і науки України та приватної форми власності (станом на 01.01.2023 р.) : інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2023. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/byuleten-1-pz-derj-kom-priv-2023.xlsx>.
11. Корнієнко А. В., Мачуський В. В., Вербицький В. В. Наскрізна навчальна програма з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Prohrama.pozashk.Osnovy.bezpr.zhyttyedyal.v.umovakh.boyoovykh.diy.01.04.22.pdf>.
12. Корнієнко А. В., Мачуський В. В., Вербицький В. В. Методичні рекомендації до наскрізної навчальної програми з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Metod.rekom.do.prohramy.pozashk.Osnovy.bezpr.zhyttyedyal.v.umovakh.boyoovykh.diy.01.04.22.pdf>.

13. Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 18.03.2022 № 1/3544-22. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Jb4h3mXOQWoQU8fCdqvRTn0rSZjOGxYP/view>.

14. Про організацію роботи закладів позашкільної освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 14.04.2022 № 1/4142-22. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-14-04-2022-1-4142-22-pro-orhanizatsiiu-roboty-zakladiv-pozashkil-noi-osvity/>.

15. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF/conv#Text>.

Sergiy Londar

Dr. Sc. (Economics), Professor, SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, londar.sergiy@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1838-288X>

Valentyna Gapon

Ph. D. (Pedagogical), SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, valvas.gapon@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7521-5450>

Olena Barabash

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, o.barabash@iea.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2545-0369>

INFORMATION ASPECTS OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION FUNCTIONING IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Abstract. *Out-of-school education (OSE) plays a significant role in the integral system of national education in Ukraine, ensuring effective upbringing, training, development, and socialization of the youth. The aim of this article is to conduct a comparative analysis of the state of OSE in Ukraine from January 1, 2015, to January 1, 2023. The information base for the analytical research was based on the legal acts regulating the activities of out-of-school educational institutions (OSEIs), departmental statistical reporting forms, instructions and methodological recommendations of the Ministry of Education and Science of Ukraine. It is established that the main objective of OSE is to provide opportunities for the creative, intellectual, spiritual and physical development of children and students during their leisure time. Additionally, OSE aims to prepare adolescents for life in a market economy, introduce innovative forms and methods of organizing extracurricular activities, and meet their educational needs by engaging them in various types of OSE, including scientific, experimental, research, technical and design, artistic, decorative and applied, ecological and natural, tourist, local history, and other activities. The article discusses the challenges of developing OSE during martial law in Ukraine. It focuses on enhancing the regulatory framework,*

strengthening management, expanding student enrollment, updating content and methods based on Ukrainian national and civic identity, fostering defense consciousness, and providing training, retraining, and advanced education for pedagogical staff. Key performance indicators of OSE in regional contexts are identified and analyzed, including the number of OSEIs, students, pupils, trainees, and teaching staff. It is noted that in the context of martial law, emphasis should be placed on teacher development, curriculum content and method development, and the integration of innovative processes and modern Internet technologies into the extracurricular educational environment. To improve the organisation and quality assurance of OSE under martial law, a review of the network of educational institutions and their activities is required. Additionally, wider involvement of students, pupils, and trainees in military-patriotic, scientific and technical, research and experimental, and environmental and naturalistic extracurricular activities is necessary.

Keywords: out-of-school education, out-of-school education institutions, areas of activity of out-of-school education institutions, information and analytical support, students, teaching staff.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). *On out-of-school education* (Act No. 1841-III, June 22). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> [in Ukrainian].
2. Verbytskyi, V. V., Boiko, A. E., Korniienko, A. V., Lytovchenko, O. V., Lypetskyi, O. P., Liubych, O. I., ...& Pustovit, H. P. (2015). *Competence-based approach in the educational process of an out-of-school educational institution*. Kharkiv: Drukarnia Madryd. Retrieved from <http://tinyurl.com/5xar5bcf> [in Ukrainian].
3. Machuskyi, V. V. (2015). Strategic directions for improving the scientific and methodological support of extracurricular educational institutions in the work of the laboratory of extracurricular education. *Scientific Bulletin of the National Ecology and Nature Center. Series: Pedagogical sciences*, 1, 12-22. Kyiv. Retrieved from <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=4074290064744323759&btnI=1&hl=uk> [in Ukrainian].
4. Boiko, A. E., Korniienko, A. V., Lytovchenko, O. V., Liubych, O. I., Machuskyi, V. V., Prosina, O. V., ...& Tykhenko, L. V. (2017). *Formation of value orientations of the educational process in out-of-school educational institutions*. Kyiv: TOV "Zadruha". Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/132487985.pdf> [in Ukrainian].
5. Boiko, A. E., Verbytskyi, V. V., Korniienko, A. V., & Lytovchenko, O. V. (2020). *Modernization of the organization of the educational process in out-of-school education institutions*. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/723075/1/1_%D0%9C%D0%9E%D0%9E%D0%9F_web.pdf [in Ukrainian].
6. Shabayeva, L. M. (2020). Extracurricular education as an object of municipal governance in the conditions of decentralization. *Public Administration and Customs Administration*, 4(27), 114-118. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-4.18> [in Ukrainian].
7. Korniienko, A. (2022). Educational activities of out-of-school educational institutions in the context of hostilities. *The collection of scientific papers "Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education"*, 26(1), 190-198. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-190-198> [in Ukrainian].
8. International Association of After-School Education. (2023). *The concept of out-of-school education under martial law*. Retrieved from <https://www.pou.org.ua/2023/04/kontseptsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu/> [in Ukrainian].

9. SSI "Institute of Educational Analytics". (2022). *Out-of-school educational institutions of state and municipal ownership of the Ministry of Education and Science of Ukraine and private ownership (as of January 01, 2022)*. Retrieved from https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/pozashkilni_derzhavnikomunalnprivatni_01.01.2022.xlsx [in Ukrainian].
10. SSI "Institute of Educational Analytics". (2023). *Out-of-school educational institutions of state and municipal ownership of the Ministry of Education and Science of Ukraine and private ownership (as of January 01, 2023)*. Retrieved from <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/byuleten-1-pz-derj-kom-priv-2023.xlsx> [in Ukrainian].
11. Korniienko, A. V., Machuskyi, V. V., & Verbytskyi, V. V. (2022). *Cross-cutting curriculum for extracurricular education in the health direction "Fundamentals of life safety in combat conditions"*. Kyiv. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Prohrama.pozashk.Osnovy.bezp.zhyttyediyal.v.umovakh.boyoovykh.diy.01.04.22.pdf> [in Ukrainian].
12. Korniienko, A. V., Machuskyi, V. V., & Verbytskyi, V. V. (2022). *Methodological recommendations for the cross-cutting curriculum for extracurricular education in the health direction "Fundamentals of life safety in combat conditions"*. Kyiv. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Metod.rekom.do.prohramy.pozashk.Osnovy.bezp.zhyttyediyal.v.umovakh.boyoovykh.diy.01.04.22.pdf> [in Ukrainian].
13. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022). *On ensuring the educational process in out-of-school educational institutions during martial law* (Letter No. 1/3544-22, March 18). Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1Jb4h3mXOQWoQU8fCdqvRTn0rSZjOGxYP/view> [in Ukrainian].
14. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022). *On the organization of work of out-of-school educational institutions* (Letter No. 1/4142-22, April 14). Retrieved from <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-14-04-2022-1-4142-22-pro-orhanizatsiiu-roboty-zakladiv-pozashkil-noi-osvity/> [in Ukrainian].
15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2001). *On approval of the list of types of out-of-school educational institutions and the Regulations on out-of-school educational institution* (Resolution No. 433, May 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF/conv#Text> [in Ukrainian].